

<https://doi.org/10.26565/1684-8489-2025-2-12>
УДК 355.02:327.7(477)

Орлов Олександр Валентинович,
доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри публічної політики
навчально-наукового інституту "Інститут державного управління"
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, майдан Свободи,
4, м. Харків, 61022, Україна

e-mail: avorlovav@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-8995-7383>

Дворянов Віктор Петрович,
аспірант кафедри публічної політики
навчально-наукового інституту "Інститут державного управління"
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, майдан Свободи,
4, м. Харків, 61022, Україна

e-mail: victordvorianov1977@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-6705-6549>

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА НАЦІОНАЛЬНУ БЕЗПЕКУ ТА ОБОРОНУ УКРАЇНИ

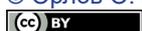
Анотація. У статті здійснено комплексний аналіз впливу багатомірних процесів глобалізації на архітектуру національної безпеки та оборони України в умовах війни і протистояння російській збройній агресії та тектонічних зрушень світового геополітичного порядку. Автор концептуалізує російсько-українську війну як гостру фазу глобального ціннісного конфлікту між демократичним світом та авторитарним ревізіонізмом, доводячи, що феномен глобалізації виступає для України амбівалентним чинником: з одного боку, він генерує безпрецедентні виклики (розмивання традиційного суверенітету, транснаціоналізація загроз, вразливість критичної інфраструктури, гібридні кібернетичні та інформаційні атаки), а з іншого – надає критично важливі ресурси для національної резильєнтності (міжнародна солідарність, глобальні санкційні механізми, доступ до космічної розвідки та високоточних технологій). У роботі детально досліджено трансформацію характеру воєнних конфліктів під впливом Четвертої промислової революції, де кіберпростір, штучний інтелект та роботизовані системи стають вирішальними факторами досягнення асиметричної переваги над супротивником. Критично переосмислено ефективність існуючих глобальних інституцій безпеки (ООН, ОБСЄ), констатовано їхню інституційну дисфункціональність в умовах гібридної агресії ядерної держави та науково обґрунтовано безальтернативність поглибленої євроатлантичної інтеграції (НАТО, ЄС) як єдиної дієвої гарантії збереження української державності. На основі аналізу виявлених «парадоксів безпеки» автором розроблено та запропоновано стратегічну модель «Формули оборонної спроможності», що передбачає перехід від реактивної оборони до проактивної розбудови суб'єктності через синергію технологічної модернізації національного ВПК, енергетичної децентралізації та формування стійкої культури національної безпеки, здатної ефективно протистояти когнітивним впливам в умовах відкритого інформаційного суспільства.

Ключові слова: глобалізація, національна безпека, оборона, гібридна війна, НАТО, кібербезпека, оборонна промисловість, стратегічна резильєнтність.

Як цитувати: Орлов О. В., Дворянов В. П. Вплив глобалізації на національну безпеку та оборону України. *Актуальні проблеми державного управління*. 2025. № 2 (67). С. 243–265. <https://doi.org/10.26565/1684-8489-2025-2-12>

In cites: Orlov, A.V., Dvorianov, V.P. (2025). Impact of globalization on the national security of Ukraine. *Pressing Problems of Public Administration*, 2 (67), 243–265. <https://doi.org/10.26565/1684-8489-2025-2-12> [in Ukrainian].

© Орлов О. В., Дворянов В. П., 2025

 This is an open access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution License 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

ISSN 1684-8489. *Pressing Problems of Public Administration*, 2025, № 2 (67)

243

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку міжнародних відносин характеризується глибокими трансформаційними процесами, пов'язаними з інтенсифікацією глобалізації. Ці процеси суттєво впливають на систему національної безпеки держав, створюючи як нові можливості для міжнародної співпраці, так і безпрецедентні виклики для суверенітету та територіальної цілісності. Для України питання адаптації системи національної безпеки та оборони до умов глобалізації набуло особливої актуальності в контексті російської збройної агресії, яка розпочалася у 2014 році та переросла у повномасштабне вторгнення у лютому 2022 року.

Актуальність дослідження зумовлена кількома ключовими факторами. По-перше, російська агресія проти України продемонструвала кризу глобальної системи безпеки та неспроможність існуючих міжнародних інституцій ефективно запобігати порушенням міжнародного права [1]. По-друге, характер сучасних воєнних конфліктів змінюється під впливом глобалізації, набуваючи гібридних форм, що поєднують традиційні військові дії з кібератаками, інформаційними операціями та економічним тиском [2]. По-третє, євроатлантична інтеграція України вимагає трансформації оборонного сектору відповідно до стандартів НАТО та адаптації до нових форм колективної безпеки [3]. По-четверте, технологічна глобалізація створює як нові вразливості критичної інфраструктури, так і можливості для модернізації Збройних Сил [4].

Огляд останніх наукових публікацій. Аналіз наукової літератури свідчить про значний інтерес дослідників до проблематики взаємозв'язку глобалізації та національної безпеки. Теоретичні основи вивчення впливу глобалізації на міжнародну безпеку закладені у роботах Збігнева Бжезінського [5], Семюела Хантінгтона [6], Джозефа Ная [7], Баррі Бузана [8]. Українські дослідники, зокрема В. Горбулін [9], О. Радченко [13], В. Ліпкан [10], О. Пархоменко-Куцевіл [12], А. Лісовий [11], зробили вагомий внесок у розуміння специфіки безпекових викликів для України. Сучасні дослідження фокусуються на гібридних загрозах, кібербезпеці, інформаційних війнах та трансформації характеру збройних конфліктів у глобалізованому світі [14 – 16].

Водночас існує потреба у комплексному дослідженні, яке б системно проаналізувало багатоаспектний вплив глобалізації на національну безпеку та оборону України, враховуючи досвід протистояння російській агресії та процес євроатлантичної інтеграції.

Мета статті полягає у комплексному аналізі впливу процесів глобалізації на систему національної безпеки та оборони України з визначенням стратегічних пріоритетів адаптації до нових викликів у контексті російської збройної агресії та євроатлантичної інтеграції.

Завдання дослідження:

- проаналізувати теоретичні підходи до взаємозв'язку глобалізації та національної безпеки в сучасних безпекових студіях;
- визначити ключові глобалізаційні виклики для безпеки та оборони України, включаючи воєнно-політичні, економічні, інформаційно-кібернетичні та транснаціональні загрози;
- оцінити вплив міжнародних безпекових інституцій та механізмів співробітництва на оборонну спроможність України;
- дослідити роль технологічної глобалізації у трансформації Збройних Сил України та модернізації оборонної промисловості;
- розробити стратегічні рекомендації щодо підвищення обороноздатності України в контексті глобалізаційних процесів.

Застосована методологія. Дослідження впливу глобалізації на національну безпеку та оборону України вимагає комплексного методологічного підходу, що поєднує різні методи та інструменти аналізу.

Системний підхід дозволяє розглядати національну безпеку як складну систему взаємопов'язаних елементів, включаючи політичний, військовий, економічний, інформаційний, екологічний та інші компоненти. Глобалізація впливає на всі ці елементи та їхні взаємозв'язки, що вимагає цілісного аналізу системи національної безпеки в її взаємодії з глобальним середовищем. Системний аналіз дозволяє виявити синергетичні ефекти та непередбачувані наслідки глобалізаційних процесів для безпеки.

Компаративний метод використовується для порівняння досвіду різних країн у адаптації своїх систем національної безпеки до викликів глобалізації. Особливу увагу приділено досвіду країн Центральної та Східної Європи, які пройшли шлях трансформації від пострадянських держав до членів НАТО та ЄС. Аналіз успішних практик дозволяє сформулювати рекомендації для України.

Структурно-функціональний аналіз фокусується на дослідженні структури системи національної безпеки та оборони України, функцій різних інституцій та механізмів їхньої взаємодії. Цей метод дозволяє виявити недоліки в організації сектору безпеки та запропонувати шляхи його реформування.

Статистичний аналіз використовується для обробки кількісних даних щодо оборонних витрат, військового потенціалу, економічних показників, що дозволяє виявити тенденції та закономірності.

Виклад основного матеріалу. Глобалізація є складним багатовимірним процесом, який суттєво трансформує систему міжнародних відносин та національної безпеки. У найширшому розумінні глобалізація означає інтенсифікацію взаємозв'язків та взаємозалежностей між державами, народами, економіками та культурами на планетарному рівні. Проте цей процес не є однорідним і включає кілька ключових вимірів, кожен з яких специфічно впливає на національну безпеку.

Економічний вимір глобалізації характеризується інтеграцією національних економік у єдину світову систему через лібералізацію торгівлі, рух капіталів, транснаціоналізацію виробництва та створення глобальних ланцюгів постачання. Для національної безпеки це означає зростання економічної взаємозалежності, яка може бути як фактором стабільності через спільні економічні інтереси, так і джерелом вразливості через залежність від зовнішніх ринків, технологій та ресурсів. Економічні санкції, торговельні війни та порушення ланцюгів постачання стають інструментами геополітичного тиску [21].

Політичний вимір глобалізації пов'язаний з поширенням демократичних цінностей, прав людини, верховенства права та формуванням глобального громадянського суспільства. Міжнародні організації, такі як ООН, НАТО, ЄС, ОБСЄ, створюють інституційну основу для колективного управління безпекою та вирішення міжнародних конфліктів [15]. Водночас глобалізація викликає реакцію у вигляді зростання авторитаризму, націоналізму та ревізіоністських тенденцій з боку держав, які відчують загрозу своїм режимам від поширення демократичних цінностей [6].

Культурний вимір глобалізації проявляється у поширенні єдиних культурних патернів, цінностей та способів життя, передусім західних. Це викликає занепокоєння щодо втрати культурної ідентичності та провокує

культурний опір у формі фундаменталізму, етнічного націоналізму та антизахідних настроїв [6]. Інформаційна революція створила глобальний комунікаційний простір, який водночас сприяє вільному обміну ідеями та є ареною інформаційних війн і пропаганди [16].

Технологічний вимір глобалізації характеризується швидким поширенням нових технологій, зокрема інформаційно-комунікаційних, штучного інтелекту, біотехнологій, нанотехнологій. Технологічна революція радикально змінює характер збройних конфліктів, створюючи нові типи озброєнь та способи ведення війни. Кіберпростір стає п'ятим доменом ведення військових операцій поряд з сушею, морем, повітрям та космосом [4].

Військовий вимір глобалізації включає розповсюдження військових технологій, інтернаціоналізацію виробництва озброєнь, створення багатонаціональних військових формувань та систем колективної безпеки. Водночас відбувається демократизація насильства через доступність технологій для недержавних акторів, включаючи терористичні організації та транснаціональну злочинність [20] (рис. 1).

Рисунок 1. Двоїтий вплив глобалізації на безпеку України
 Figure 1. The dual impact of globalization on Ukraine's security

*Джерело: розробка Дворянова В.

*Source: developed by Dvoryanov V.

Концепція національної безпеки еволюціонувала під впливом глобалізації від традиційного розуміння, зосередженого на захисті території від зовнішньої військової агресії, до більш широкого підходу, що включає економічну, енергетичну, екологічну, інформаційну, кібернетичну та інші виміри безпеки. Копенгагенська школа безпекових студій запропонувала концепцію секторального підходу, виділяючи військовий, політичний, економічний, соціальний та екологічний сектори безпеки [8].

Вестфальська система міжнародних відносин, заснована на принципі державного суверенітету, зазнає значної трансформації під впливом глобалізації. З одного боку, суверенітет держав обмежується через передачу частини повноважень наднаціональним інституціям, міжнародні зобов'язання з прав людини, інтервенції з гуманітарних міркувань. З іншого боку, глобалізація створює нові можливості для зміцнення безпеки через міжнародну кооперацію та колективну оборону [23].

Теорії міжнародних відносин по-різному інтерпретують вплив глобалізації на безпеку. Реалісти підкреслюють, що глобалізація не скасовує фундаментальної анархії міжнародної системи та конкуренції держав за владу і безпеку [22]. Економічна взаємозалежність може навіть загострювати конфлікти через зростання конкуренції за ресурси. Ліберали наголошують на пацифікуючому ефекті економічної взаємозалежності, демократизації та міжнародних інституцій, які створюють механізми мирного вирішення конфліктів [21; 25]. Конструктивісти звертають увагу на роль ідей, норм та ідентичності у формуванні сприйняття загроз та інтересів безпеки в глобалізованому світі [25].

Вплив глобалізації на національну безпеку має парадоксальний, амбівалентний характер. Основний парадокс полягає в тому, що процеси, які сприяють міжнародній кооперації та зменшенню ймовірності міждержавних воєн, одночасно створюють нові типи загроз та вразливостей.

Перший парадокс стосується взаємозалежності як чинника стабільності та вразливості. Теорія комерційного лібералізму стверджує, що економічна взаємозалежність зменшує ймовірність воєн, оскільки робить їх економічно не вигідними. Історичний досвід Європейського Союзу підтверджує, що глибока економічна інтеграція може стати основою стійкого миру між колишніми ворогами. Водночас взаємозалежність створює вразливості, які можуть бути використані для економічного примусу. Залежність від імпорту енергоносіїв, критичних технологій або продовольства може стати інструментом політичного тиску. Російська Федерація систематично використовувала енергетичну залежність європейських країн як засіб політичного впливу, а санкції та економічні обмеження стали ключовими інструментами сучасних геополітичних конфліктів [21].

Другий парадокс пов'язаний з розмиванням кордонів між внутрішньою та зовнішньою безпекою. Традиційно національна безпека зосереджувалася на захисті від зовнішніх загроз, тоді як внутрішня безпека займалася правопорядком усередині держави. Глобалізація стирає цю межу: транснаціональний тероризм, кіберзагрози, пандемії, міграційні кризи є одночасно внутрішніми та зовнішніми викликами. Кібератака може бути здійснена з-за кордону проти внутрішньої критичної інфраструктури. Терористична організація може планувати атаки в одній країні, здійснювати їх в іншій, а фінансуватися з третьої. Це вимагає нової інтеграції між різними службами безпеки та міжнародної координації [14].

Третій парадокс стосується конфлікту між глобальним та національним у безпековій політиці. Глобальні виклики, такі як кліматичні зміни, пандемії, ядерна безпека, вимагають глобальних рішень та координації зусиль усіх держав. Водночас держави прагнуть зберегти контроль над своєю безпековою політикою та неохоче делегують повноваження міжнародним інституціям. Пандемія COVID-19 продемонструвала, як глобальна загроза

спричинила насамперед національні відповіді, включаючи закриття кордонів та обмеження експорту медичних товарів, що ускладнило координовану міжнародну реакцію.

Четвертий парадокс пов'язаний з асиметричними загрозами в глобалізованому світі. Глобалізація демократизує доступ до технологій, що дозволяє недержавним акторам, включаючи терористичні організації, отримати спроможності, які раніше були прерогативою держав. Відносно невеликі групи можуть завдавати непропорційно великої шкоди через кібератаки, використання вибухових пристроїв або хімічних речовин. Це створює асиметрію, де держави з величезними військовими бюджетами виявляються вразливими до атак з боку набагато слабших противників.

П'ятий парадокс стосується інформаційної відкритості та безпеки. Глобальний інформаційний простір сприяє прозорості, демократизації та вільному обміну ідеями, що є важливими цінностями відкритих суспільств. Водночас ця відкритість робить суспільства вразливими до інформаційних маніпуляцій, пропаганди та когнітивних операцій з боку авторитарних режимів. Відкриті демократичні суспільства опиняються в невідгідному становищі у інформаційних війнах проти закритих авторитарних систем, які контролюють інформаційний простір всередині своїх країн, але активно втручаються в інформаційний простір демократій.

Російська збройна агресія проти України, яка розпочалася у 2014 році анексією Криму та збройним конфліктом на Донбасі і переросла у повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року, є найбільшим викликом для національної безпеки України та всієї європейської системи безпеки з часів Другої світової війни. Ця агресія має глибокі корені в протистоянні між глобалізаційними та антиглобалізаційними тенденціями у міжнародних відносинах [6].

Російська Федерація розглядає глобалізацію, насамперед поширення демократичних цінностей, верховенства права та європейської інтеграції на пострадянському просторі, як загрозу своїм геополітичним інтересам та існуванню авторитарного режиму. Євромайдан 2013-2014 років, який призвів до падіння проросійського режиму Януковича та обрання Україною європейського шляху розвитку, був сприйнятий Кремлем як неприйнятна загроза [5]. Агресія проти України є спробою зупинити глобалізацію демократичних цінностей та відновити сферу впливу на пострадянському просторі.

Характер російської агресії демонструє еволюцію воєнних конфліктів в епоху глобалізації, набуваючи форми гібридної війни, яка поєднує традиційні військові операції з широким спектром нетрадиційних методів [2]. Гібридна війна включає використання нерегулярних збройних формувань, приховування державної участі, інформаційні операції та пропаганду, кібератаки на критичну інфраструктуру, економічний тиск, дипломатичну ізоляцію, підтримку сепаратистських рухів та п'яту колону всередині країни-жертви [2].

Особливістю гібридної війни є стирання меж між війною та миром, ускладнення атрибуції агресора, використання вразливостей відкритих демократичних суспільств. Російська Федерація систематично використовувала заперечення власної участі у конфлікті, говорячи про добровольців та захисників російськомовного населення, хоча реальна участь російських збройних сил була добре задокументована. Інформаційна війна велася як всередині України, так і на міжнародній арені, намагаючись дискредитувати український уряд, виправдати агресію та послабити міжнародну підтримку України.

Російська агресія виявила глибоку кризу глобальної системи безпеки. Постійний член Ради Безпеки ООН, який повинен нести особливу відповідальність за підтримання міжнародного миру, сам став агресором, порушивши основоположні принципи міжнародного права, включаючи територіальну цілісність, суверенітет, непорушність кордонів [1]. Право вето унеможливило ефективну реакцію Ради Безпеки ООН на агресію. Будапештський меморандум 1994 року, згідно з яким Україна відмовилася від ядерної зброї в обмін на гарантії безпеки від США, Великої Британії та Росії, виявився неефективним, оскільки не передбачав юридично зобов'язуючих механізмів захисту.

Геополітична конкуренція великих держав загострюється в умовах переходу від однополярного до багатополярного світового порядку. Китай зміцнює свої глобальні позиції, кидаючи виклик західному домінуванню. Росія намагається відновити свій статус великої держави через ревізійніську політику та силову проекцію. Ця конкуренція створює нестабільність та загрози для країн, які опинилися в зонах суперництва, зокрема України.

Ревізійніські держави, такі як Росія і Іран, відкрито кидають виклик принципам міжнародного порядку, встановленого після Другої світової війни. Вони відкидають універсальність прав людини, виступають проти розширення демократії, намагаються легітимізувати сфери впливу та право сильніших диктувати умови слабшим. Це створює загрозу не лише для України, але й для всієї системи міжнародного права та безпеки.

Економічна глобалізація створює як можливості, так і значні ризики для національної безпеки та оборони України. Енергетична безпека є критичною вразливістю для України, яка історично була залежною від імпорту енергоносіїв, насамперед природного газу та нафти з Росії. Ця залежність систематично використовувалася Росією як інструмент політичного та економічного тиску через газові війни, припинення постачань, маніпулювання цінами.

Україна зробила значний прогрес у диверсифікації джерел енергопостачання, зокрема через імпорт газу з європейських країн, розвиток власного видобутку, інвестиції в відновлювану енергетику та підвищення енергоефективності. Водночас енергетична інфраструктура залишається вразливою до військових ударів, як це продемонстрували систематичні російські атаки на енергетичні об'єкти під час повномасштабного вторгнення, спрямовані на деморалізацію населення та паралізацію економіки.

Глобалізація оборонної промисловості створює дилему між міжнародною кооперацією та стратегічною автономією. З одного боку, участь у міжнародних програмах спільного виробництва озброєнь дозволяє отримати доступ до передових технологій, зменшити витрати через економію на масштабі, інтегруватися в системи озброєнь країн-партнерів, що полегшує оперативну сумісність. З іншого боку, залежність від імпорту критичних компонентів озброєнь створює вразливість у разі припинення постачань через політичні причини або війну.

Досвід протистояння російській агресії продемонстрував критичну важливість власної оборонної промисловості для забезпечення стійкості у тривалому конфлікті. Україна значно наростила власне виробництво озброєнь, включаючи безпілотники, артилерійські боєприпаси, ракетні системи. Водночас збереглася залежність від імпорту складних систем озброєнь, таких як сучасні винищувачі, системи протиповітряної оборони далекого радіусу дії, високоточні ракети.

Санкційна політика стала важливим інструментом глобального управління безпекою у відповідь на російську агресію. Західні країни запровадили безпрецедентні за масштабом економічні санкції проти Росії, включаючи заморожування активів, обмеження доступу до фінансових систем, ембарго на експорт технологій, обмеження торгівлі енергоносіями. Ефективність санкцій залежить від їхньої всеохоплюючості та дотримання всіма країнами, що є викликом в умовах глобалізованої економіки з множинними шляхами обходу обмежень.

Фінансування оборони в умовах економічної взаємозалежності є складним завданням для України. Війна вимагає величезних витрат на утримання та модернізацію Збройних Сил, закупівлю озброєнь, відновлення інфраструктури. Водночас війна руйнує економіку, зменшуючи податкові надходження. Україна значною мірою залежить від міжнародної фінансової та військової допомоги, яка є критичною для продовження опору. Ця залежність створює політичну вразливість через можливість скорочення допомоги через зміну політичних настроїв у країнах-донорах.

Критична інфраструктура України інтегрована в глобальні ланцюги постачання, що створює як можливості для ефективного функціонування економіки, так і вразливості. Енергетичні мережі, транспортна інфраструктура, комунікаційні системи, фінансові інституції є критично важливими як для цивільної економіки, так і для підтримки військових операцій. Їхнє пошкодження або руйнування може паралізувати країну навіть без повної військової поразки.

Кібербезпека стала пріоритетним напрямком національної оборони в епоху цифрової глобалізації [14]. Кіберпростір є п'ятим доменом ведення військових операцій, де держави та недержавні актори можуть завдавати значної шкоди критичній інфраструктурі, економіці та обороноздатності без фізичного перетину кордонів. Україна стала одним з головних полігонів кіберконфліктів у світі, зазнавши численних масштабних кібератак з боку Росії [17].

Досвід України демонструє еволюцію кіберзагроз від розвідувальних операцій до руйнівних атак на критичну інфраструктуру. У грудні 2015 та 2016 років Україна зазнала безпрецедентних кібератак на енергетичний сектор, які призвели до відключення електроенергії для сотень тисяч споживачів [17]. Атака NotPetya у червні 2017 року, яка розпочалася в Україні через компрометацію програми бухгалтерського обліку, завдала збитків глобальній економіці на мільярди доларів, ставши найдорожчою кібератакою в історії [17].

Захист критичної інфраструктури від кібератак вимагає комплексного підходу, що включає технічні заходи, організаційні процедури, міжнародну кооперацію та підготовку кадрів. Україна значно посилсила свої спроможності у сфері кібербезпеки, створивши спеціалізовані підрозділи у Збройних Силах, розвиваючи партнерство з приватним сектором та міжнародними організаціями. Кіберкоманди НАТО та країн-партнерів надають технічну допомогу, обмінюються інформацією про загрози та підтримують захист критичних систем.

Інформаційна війна є невід'ємним компонентом гібридної агресії Росії проти України та ширше проти західних демократій. Глобальний інформаційний простір, створений інтернетом та соціальними мережами, став ареною боротьби за свідомість людей, формування громадської думки та

політичні процеси. Росія розбудувала потужну систему державної пропаганди, яка поєднує традиційні медіа, такі як телебачення Russia Today та агентство Sputnik, з маніпулюванням у соціальних мережах через армії ботів та тролів.

Цілями російської інформаційної війни є виправдання агресії, дискредитація українського уряду та державності, деморалізація населення України, послаблення міжнародної підтримки України через поширення нарративів про корупцію або нацизм, розкол західних союзників через підсилення внутрішніх суперечностей. Інформаційні операції використовують дезінформацію, маніпулювання фактами, створення альтернативної реальності, експлуатацію емоцій страху та ненависті.

Дезінформація та когнітивні операції спрямовані не лише на поширення неправдивої інформації, але й на підриив довіри до будь-яких джерел інформації, створення інформаційного хаосу, в якому люди втрачають здатність відрізнити правду від брехні. Це руйнує раціональний публічний дискурс, необхідний для функціонування демократії, та підрииває соціальну згуртованість.

Україна розвинула значний досвід протидії інформаційній війні, включаючи створення спеціалізованих урядових структур, таких як Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки, розвиток медіаграмотності населення, співпрацю з міжнародними фактчекінговими організаціями, заборону російських пропагандистських медіа. Водночас боротьба з дезінформацією в умовах відкритого суспільства залишається складним завданням, оскільки заходи контролю інформації можуть суперечити свободі слова та створювати прецеденти для цензури.

Роль соціальних мережу формуванні безпекового середовища є подвійною. З одного боку, соціальні мережі стали потужним інструментом мобілізації суспільства, координації волонтерських ініціатив, швидкого поширення інформації про загрози, документування військових злочинів. Українське суспільство ефективно використовує соціальні мережі для інформаційного спротиву, міжнародної адвокації, залучення допомоги. З іншого боку, соціальні мережі є каналом поширення дезінформації, пропаганди, можуть використовуватися для виявлення та таргетування цілей, створюють ризики для операційної безпеки.

Глобалізація сприяє виникненню та посиленню транснаціональних загроз, які не обмежуються кордонами окремих держав та вимагають міжнародної координації для ефективної протидії. Для України ці загрози накладаються на виклики, пов'язані з російською агресією, ускладнюючи безпекову ситуацію.

Міжнародний тероризм та радикалізація є глобальними явищами, які потенційно можуть вплинути на безпеку України. Хоча Україна не є пріоритетною мішенню для основних терористичних організацій, існують ризики, пов'язані з можливим використанням території України транзитним шляхом, присутністю іноземних найманців у військових конфліктах, радикалізацією окремих груп населення. Росія систематично намагається представити український опір як тероризм або прояви нацизму, що є інструментом інформаційної війни, але створює складності у міжнародній комунікації.

Організована транснаціональна злочинність використовує можливості глобалізації для розширення своєї діяльності, включаючи торгівлю

наркотиками, зброєю, людьми, відмивання грошей, кіберзлочинність. Військовий конфлікт створює сприятливі умови для злочинності через ослаблення контролю держави над окремими територіями, наявність великої кількості зброї, економічну нестабільність. Протидія організованим злочинності вимагає міжнародної поліцейської та судової кооперації, обміну інформацією, координації розслідувань.

Нелегальна міграція та проблема біженців набули особливої актуальності для України внаслідок російської агресії. Мільйони українців були змушені покинути свої домівки, значна частина виїхала за кордон. Водночас Україна стикається з ризиками використання міграційних потоків для проникнення агентів спецслужб, контрабанди, торгівлі людьми. Європейські країни, які прийняли українських біженців, також стикаються з викликами інтеграції, що впливає на їхню готовність продовжувати підтримку.

Поширення зброї масового знищення залишається глобальною загрозою, яка безпосередньо стосується України. Відмова України від ядерної зброї за Будапештським меморандумом 1994 року була компромісом між національною безпекою та глобальним режимом нерозповсюдження. Російська агресія поставила під сумнів надійність гарантій безпеки та створила небезпечний прецедент, коли держава, яка добровільно відмовилася від ядерної зброї, стала жертвою агресії з боку держави-гаранта. Це може мати негативні наслідки для глобального режиму нерозповсюдження, оскільки інші країни можуть зробити висновок про необхідність володіння власною ядерною зброєю для забезпечення безпеки.

Росія неодноразово вдавалася до ядерного шантажу під час війни з Україною, загрожуючи використанням ядерної зброї та розміщуючи тактичну ядерну зброю в Білорусі. Захоплення та мінування Запорізької атомної електростанції створило ядерну небезпеку не лише для України, але й для всієї Європи. Це демонструє, як глобальні загрози можуть використовуватися як інструменти регіональних конфліктів.

Кліматичні зміни як множник загроз безпеці набувають все більшого визнання у безпекових студіях. Зміна клімату призводить до екстремальних погодних явищ, нестачі води та продовольства, деградації земель, що може провокувати конфлікти за ресурси, міграційні кризи, гуманітарні катастрофи. Для України кліматичні зміни створюють додаткові виклики для енергетичної безпеки, сільського господарства, управління водними ресурсами. Військовий конфлікт значно ускладнює адаптацію до кліматичних змін та виконання міжнародних зобов'язань з їх пом'якшення.

Партнерство Україна-НАТО є стратегічним пріоритетом зовнішньої та безпекової політики України, що еволюціонувало від обережної кооперації у 1990-х до прагнення повноцінного членства. Україна приєдналася до програми Партнерство заради миру у 1994 році, що стало початком інституційної співпраці з Альянсом. Харківська Хартія про особливе партнерство між Україною та НАТО 1997 року створила рамки для поглибленої співпраці у політичній, військовій та безпековій сферах [24].

Інтенсивність партнерства коливалася залежно від внутрішньополітичної ситуації в Україні та геополітичної кон'юнктури. Президентство Віктора Ющенка у 2005-2010 роках характеризувалося активним просуванням до членства в НАТО, кульмінацією чого стало рішення Бухарестського саміту НАТО 2008 року про те, що Україна та Грузія стануть членами Альянсу,

хоча без конкретного плану дій. Російська агресія 2008 року проти Грузії та політичне протистояння всередині України призупинили процес інтеграції.

Російська анексія Криму та агресія на Донбасі у 2014 році стали поворотним моментом, який радикально змінив підхід як України, так і НАТО до партнерства. Українське суспільство консолідувалося навколо євроатлантичного вибору, що знайшло відображення у конституційних змінах 2019 року, які закріпили стратегічний курс на набуття повноправного членства в НАТО. Альянс значно розширив підтримку України, включаючи надання нелетальної військової допомоги, проведення спільних навчань, допомогу у реформуванні сектору безпеки та оборони.

Імплементация стандартів НАТО у Збройних Силах України є масштабним процесом трансформації, який охоплює організаційну структуру, систему командування та управління, підготовку особового складу, логістику, стандартизацію озброєнь та процедур. Україна прийняла численні доктринальні документи, узгоджені зі стандартами НАТО, реформувала військову освіту, запровадила інститут сержантського корпусу, перейшла на натівську класифікацію інформації, імплементувала принципи демократичного цивільного контролю над збройними силами.

Досвід бойових дій проти російських збройних сил продемонстрував високу ефективність цих реформ. Українські Збройні Сили виявилися значно більш боєздатними, мотивованими та адаптивними порівняно з попереднім станом до 2021-2022 рр.. Водночас виявилися і прогалини, насамперед у забезпеченні сучасними системами озброєнь, протиповітряною обороною, боєприпасами. Це підкреслює необхідність поглиблення військово-технічної кооперації з країнами НАТО.

Спільні навчання та операції з країнами-членами НАТО стали регулярною практикою, що значно підвищує оперативну сумісність та готовність до спільних дій. Україна бере участь у багатонаціональних навчаннях на своїй території та за кордоном, включаючи Sea Breeze, Rapid Trident, Saber Junction та інші. Ці навчання дозволяють українським військовим освоювати натівські процедури, практикувати взаємодію з партнерами, демонструвати свої спроможності.

Шлях до членства в НАТО для України залишається складним та тривалим процесом, незважаючи на безпрецедентну підтримку з боку більшості країн-членів Альянсу. Формальні критерії членства включають демократичне врядування, верховенство права, контроль над збройними силами, здатність та готовність вносити вклад у колективну оборону, мирне врегулювання територіальних суперечок. Активна фаза військового конфлікту є перешкодою для прийняття за принципом консенсусу, оскільки це автоматично втягнуло б НАТО у війну з Росією через дію статті 5 Вашингтонського договору про колективну оборону.

Водночас Україна де-факто інтегрується у системи безпеки НАТО через постачання озброєнь, обмін розвідувальною інформацією, підготовку військових, технічну підтримку. Деякі експерти говорять про фактичне членство України без формального статусу [3]. Вільнюський саміт НАТО у липні 2023 року визнав, що Україна більше не потребує виконання Плану дій щодо членства, що спрощує процедуру, але не надав конкретної перспективи членства. Питання майбутніх гарантій безпеки для України залишається предметом інтенсивних дискусій серед країн-партнерів [3].

Європейський Союз розвиває Спільну політику безпеки та оборони як інструмент реагування на кризи, миротворчості та зміцнення міжнародної безпеки. Хоча ЄС не є військовим альянсом і його оборонні спроможності значно поступаються НАТО, він відіграє важливу роль у безпековій підтримці України через різноманітні інструменти.

Україна підписала Угоду про асоціацію з ЄС у 2014 році, яка включає положення про співпрацю у сфері безпеки та оборони. Це створило правову основу для поглибленого діалогу з питань безпеки, участі України у кризових місіях ЄС, співпраці у протидії гібридним загрозам, кіберзагрозам, тероризму.

Участь України у місіях та операціях ЄС демонструє готовність вносити вклад у глобальну безпеку. Українські військовослужбовці та поліцейські брали участь у місіях ЄС у різних регіонах світу, включаючи Африку, Близький Схід, Балкани. Ця участь дозволяє українським фахівцям набути досвіду миротворчих операцій, налагодити контакти з європейськими колегами, продемонструвати відповідальність України як безпекового партнера.

Боротьба з гібридними загрозами стала пріоритетом для ЄС після російської агресії проти України. ЄС створив спеціалізовані структури для координації протидії гібридним загрозам, включаючи East StratCom Task Force для боротьби з російською дезінформацією, Hybrid Fusion Cell для аналізу гібридних загроз, механізми швидкого реагування на кіберінциденти. Україна активно співпрацює з цими структурами, обмінюючись досвідом та інформацією про російські гібридні операції.

Оборонна промисловість є сферою зростаючої співпраці між Україною та ЄС. Європейський Союз розвиває ініціативи зі зміцнення власної оборонної промисловості, включаючи Європейський оборонний фонд, Постійну структуровану співпрацю. Інтеграція України у європейські ланцюги постачання оборонної продукції є взаємовигідною: Україна може надати перевірені в бою технології та виробничі потужності, а європейські компанії – доступ до передових технологій та інвестиції.

European Peace Facility стала ключовим механізмом підтримки України, через який ЄС компенсує країнам-членам витрати на постачання військової техніки та озброєнь Україні. Станом на 2024 рік через цей механізм було виділено мільярди євро військової допомоги, включаючи артилерійські системи, боєприпаси, бронетехніку. ЄС також запустив ініціативу спільних закупівель боєприпасів для України, щоб прискорити постачання та зменшити вартість.

Стратегічне партнерство зі Сполученими Штатами Америки є наріжним каменем безпеки України. США надають найбільший обсяг військової допомоги Україні, включаючи складні системи озброєнь, такі як HIMARS, системи протиповітряної оборони Patriot, бронетехніка Bradley та Abrams, протитанкові та протиповітряні ракети. Загальний обсяг американської військової допомоги з 2022 року перевищує десятки мільярдів доларів.

Військово-технічна співпраця з Великою Британією, Польщею та країнами Балтії характеризується високим рівнем політичної підтримки та практичної допомоги. Велика Британія надала Україні танки Challenger 2, ракетні системи, організувала підготовку десятків тисяч українських військовослужбовців на своїй території. Польща передала значну кількість танків, бойових машин піхоти, артилерійських систем, стала ключовим логістичним хабом для постачання допомоги. Країни Балтії, незважаючи

на свої невеликі розміри, надали пропорційно найбільшу допомогу відносно свого ВВП, включаючи протиповітряні системи, артилерію, боєприпаси.

Роль двосторонніх угод про безпекові гарантії набуває зростаючого значення як проміжний крок на шляху до формальних альянсових зобов'язань. Україна підписала двосторонні угоди про безпеку з численними країнами, включаючи США, Велику Британію, Францію, Німеччину та інші. Ці угоди передбачають довгострокову військову, фінансову та політичну підтримку, постачання озброєнь, підготовку військових, розвідувальне співробітництво, допомогу у відновленні. Хоча ці угоди не містять зобов'язань про колективну оборону, подібних до статті 5 НАТО, вони створюють міцну основу для стратегічного партнерства.

Спільне виробництво озброєнь та трансфер технологій стають важливими напрямками кооперації, які дозволяють Україні нарощувати власні оборонні спроможності. Кілька європейських країн підписали угоди про локалізацію виробництва озброєнь в Україні, що дозволить зменшити залежність від постачань, скоротити час на доставку, створити робочі місця. Україна також отримує доступ до технологій виробництва боєприпасів, безпілотників, систем зв'язку, що критично важливо для тривалої війни.

Підготовка військових кадрів через міжнародні програми значно розширилася після 2022 року. Країни НАТО та ЄС організували масштабні програми підготовки українських військовослужбовців, включаючи базову підготовку новобранців, спеціалізовані курси для операторів складних систем озброєнь, офіцерські програми, курси з тактичної медицини. Десятки тисяч українських військових пройшли підготовку в США, Великій Британії, Німеччині, Польщі та інших країнах, що значно підвищило професійний рівень Збройних Сил.

Організація Об'єднаних Націй як центральна інституція глобальної системи колективної безпеки виявилася неспроможною ефективно реагувати на російську агресію через структурні недоліки, насамперед право вето постійних членів Ради Безпеки. Росія систематично блокувала резолюції Ради Безпеки, які засуджували її агресію або вимагали припинення військових дій. Це продемонструвало фундаментальну кризу системи ООН, де держава-агресор має інструменти паралізувати реакцію міжнародного співтовариства.

Водночас інші органи ООН відіграли важливу роль у підтримці України. Генеральна Асамблея ООН неодноразово приймала резолюції з переконливою більшістю голосів, які засуджували російську агресію, вимагали виведення військ, визнавали територіальну цілісність України. Хоча ці резолюції не мають обов'язкової юридичної сили, вони мають важливе політичне значення, демонструючи ізоляцію Росії у міжнародному співтоваристві.

Міжнародний суд ООН розглядає позов України проти Росії щодо зловживання Конвенцією про геноцид для виправдання агресії. Міжнародний кримінальний суд видав ордер на арешт президента Росії за військові злочини, пов'язані з депортацією українських дітей. Ці судові процеси мають важливе значення для документування злочинів та створення юридичної основи для майбутньої відповідальності.

Організація з безпеки і співробітництва в Європі відіграла активну роль у спробах врегулювання конфлікту на Донбасі до 2022 року через Спеціальну моніторингову місію. Місія здійснювала спостереження за

дотриманням режиму припинення вогню, верифікацію відведення озброєнь, сприяла діалогу між сторонами. Повномасштабне вторгнення унеможливило продовження місії, і ОБСЄ втратила свою роль у врегулюванні конфлікту. Водночас ОБСЄ залишається важливим форумом для безпекового діалогу та прийняття політичних рішень щодо європейської безпеки.

Участь України в миротворчих операціях під егідою ООН та інших міжнародних організацій демонструє готовність країни вносити вклад у глобальну безпеку навіть в умовах власної безпекової кризи. Українські миротворці служили у Лівані, Демократичній Республіці Конго, Косово та інших регіонах, набуваючи цінного досвіду міжнародної співпраці та демонструючи професіоналізм українських військових.

Багатосторонні формати безпекового діалогу включають різноманітні платформи для обговорення питань безпеки, від глобальних форумів до регіональних механізмів. Україна активно використовує ці платформи для привернення уваги до російської агресії, пошуку підтримки, просування своїх інтересів. Мюнхенська конференція з безпеки, Давоський економічний форум, Шангрі-Ла діалог та інші міжнародні заходи стають майданчиками для української дипломатії та стратегічних комунікацій.

Четверта промислова революція трансформує характер збройних конфліктів, створюючи нові типи озброєнь та способи ведення війни. Штучний інтелект у військовій сфері застосовується для розпізнавання цілей, аналізу розвідувальних даних, оптимізації логістики, автономних систем озброєнь, прогнозування дій противника [4]. Україна активно впроваджує технології штучного інтелекту у військову сферу, зокрема для обробки даних з безпілотників, координації ударів, кіберзахисту.

Досвід війни демонструє, що інтеграція штучного інтелекту у системи командування та управління значно підвищує швидкість прийняття рішень та точність ударів. Системи, які поєднують дані з різних джерел розвідки – супутникових знімків, безпілотників, електронної розвідки, агентурних даних – та використовують алгоритми штучного інтелекту для аналізу, дозволяють виявляти цілі та координувати удари у реальному часі. Це створює перевагу над противником, який покладається на традиційні методи планування операцій.

Безпілотні системи стали однією з найбільш революційних технологій сучасної війни, а Україна – глобальним лідером у їх бойовому застосуванні. Від тактичних безпілотників для розвідки та коригування вогню до ударних дронів-камікадзе та морських безпілотних катерів для атак на кораблі Чорноморського флоту Росії – ці системи радикально змінили баланс на полі бою. Україна швидко нарощує власне виробництво безпілотників, створила спеціалізовані підрозділи операторів дронів, розробила тактику їх застосування [16].

Глобалізація технологій дозволила Україні швидко масштабувати виробництво безпілотників, використовуючи комерційні компоненти з глобальних ланцюгів постачання, відкриті технології, міжнародну кооперацію. Волонтери та приватні компанії відіграли ключову роль у розробці та виробництві безпілотників, демонструючи гнучкість та інноваційність громадянського сектору.

Кіберпростір як новий домен ведення війни вимагає розбудови спеціалізованих спроможностей для кібероперацій, як оборонних, так і

наступальних. Україна створила кіберкоманди у складі Збройних Сил та спецслужб, розвиває міжнародну кооперацію з провідними кіберцентрами, залучає приватний сектор та хакерські спільноти. IT-армія України, яка координується через Telegram-канали, демонструє нову форму кібервійни, де добровольці з усього світу беруть участь у кіберопераціях проти російських цілей.

Космічні технології для оборони та розвідки стали критично важливими для сучасних військових операцій. Супутникова розвідка, навігація, зв'язок є незамінними для координації дій, наведення високоточної зброї, моніторингу переміщень противника. Україна не має власної розвинутої космічної програми, але активно користується даними комерційних супутникових операторів, таких як Starlink для зв'язку, Махаг та Planet Labs для розвідувальних знімків. Міжнародні партнери також надають доступ до даних військових супутників.

Залежність від комерційних космічних систем створює вразливості, оскільки ці послуги можуть бути припинені через політичні рішення компаній або урядів. Водночас глобалізація космічних технологій та комерціалізація космосу створюють можливості для країн без власних космічних програм отримати доступ до критичних спроможностей.

Big Data та аналітика у військовому плануванні дозволяють обробляти величезні обсяги інформації з численних джерел для виявлення патернів, прогнозування дій противника, оптимізації власних операцій. Сучасне поле бою генерує безпрецедентні обсяги даних – від відеопотоків з безпілотників до електронної розвідки, геолокаційних даних, соціальних мереж. Ефективна обробка цих даних вимагає потужних обчислювальних ресурсів та алгоритмів машинного навчання.

Трансфер технологій та міжнародна кооперація є ключовими для модернізації української оборонної промисловості. Україна успадкувала від Радянського Союзу потужний оборонно-промисловий комплекс, але він потребував глибокої модернізації та інтеграції у глобальні ланцюги створення вартості. Співпраця з західними компаніями дозволяє отримати доступ до передових технологій, сучасних виробничих процесів, систем контролю якості.

Розвиток високотехнологічного озброєння став пріоритетом для України після 2014 року. Українські підприємства розробили та впровадили у виробництво ракетні системи, безпілотники, системи радіоелектронної боротьби, засоби зв'язку та інші типи озброєнь. Деякі з цих розробок виявилися високо ефективними у бойових умовах, що привернуло інтерес міжнародних партнерів.

Імпортозаміщення та локалізація виробництва набули стратегічного значення в умовах тривалої війни. Україна прагне зменшити залежність від імпорту критичних компонентів озброєнь, насамперед боеприпасів, електронних компонентів, двигунів. Кілька міжнародних компаній погодилися локалізувати виробництво в Україні, що створить робочі місця, зміцнить технологічну базу, забезпечить швидше постачання.

Інновації у військовій техніці, породжені досвідом воєнних дій, стали важливою характеристикою української оборонки. Поле бою є найжорстокішим тестом для озброєнь, і технології, які не працюють, швидко відсіюються. Україна продемонструвала здатність швидко адаптувати комерційні технології для військових потреб, модифікувати існуючі системи озброєнь, розробляти асиметричні рішення для протидії технологічно перевершеному противнику.

Морські безпілотні катери, розроблені українськими інженерами для атак на кораблі Чорноморського флоту, є прикладом успішної інновації, яка змінила баланс сил на морі. Україна, не маючи власного флоту, змогла завдати значних втрат російському флоту та відновити експорт через Чорне море, використовуючи асиметричні технології.

Подвійні технології, які мають як військове, так і цивільне застосування, є перспективним напрямком розвитку. Технології штучного інтелекту, безпілотників, кібербезпеки, космічних систем мають широке цивільне застосування у сільському господарстві, логістиці, моніторингу довкілля, медицині. Розвиток цих технологій у військовому контексті може мати позитивні ефекти для всієї економіки через трансфер знань та технологій.

Реформування військової освіти за стандартами НАТО є комплексним процесом трансформації системи підготовки військових кадрів. Україна модернізувала навчальні програми військових академій та училищ, запровадила нові спеціальності, створила систему безперервної професійної освіти для офіцерів. Акцент зроблено на розвитку лідерських якостей, критичного мислення, здатності приймати рішення в умовах невизначеності, на відміну від радянської традиції механічного виконання наказів.

Міжнародні освітні програми для військових стали важливим каналом трансферу знань та формування нової генерації офіцерів, орієнтованих на західні цінності та стандарти. Тисячі українських офіцерів пройшли підготовку у військових навчальних закладах США, Великої Британії, Канади, країн ЄС. Ці програми охоплюють широкий спектр – від тактичної підготовки до стратегічного планування, від технічних спеціальностей до лідерства та управління.

Розвиток компетентностей у сфері кібербезпеки та інформаційних технологій є критичним пріоритетом для сучасних збройних сил. Війна у кіберпросторі вимагає фахівців з програмування, аналізу даних, кібербезпеки, які можуть протистояти складним кіберзагрозам. Україна створила спеціалізовані навчальні програми для підготовки кіберфахівців, співпрацює з провідними ІТ-компаніями, залучає цивільних експертів для підготовки військових.

Англомовна підготовка для інтеграції в міжнародні структури стала обов'язковою вимогою для офіцерського корпусу. Оперативна сумісність з силами НАТО вимагає не лише технічної стандартизації, але й здатності ефективно комунікувати. Українські військові повинні вільно володіти англійською мовою для участі у спільних навчаннях, операціях, міжнародних штабах, навчальних програмах.

Культура безпеки та професіоналізація армії передбачає перехід від призовної до контрактної армії, підвищення престижу військової служби, забезпечення гідних умов для військовослужбовців та їхніх сімей. Професійна армія є більш боєздатною, мотивованою, готовою до тривалих операцій. Україна значно підвищила грошове забезпечення військових, розширила соціальні гарантії, створила програми психологічної підтримки та реабілітації.

Досвід бойових дій став найціннішою школою для українських військових. Ветерани війни володіють унікальними знаннями та навичками, які необхідно інтегрувати у систему підготовки наступних поколінь. Україна створює механізми для збереження та передачі бойового досвіду через оновлення навчальних програм, залучення ветеранів як інструкторів, документування тактичних прийомів та уроків війни.

Стратегія національної безпеки України є основоположним документом, який визначає фундаментальні національні інтереси, пріоритети та цілі безпекової політики. Стратегія, прийнята у 2020 році, визначає євроатлантичну та європейську інтеграцію як стратегічний курс держави, відновлення територіальної цілісності, реформування сектору безпеки та оборони, забезпечення кібербезпеки, енергетичної безпеки, протидію гібридним загрозам як ключові пріоритети. Повномасштабне вторгнення вимагає оновлення Стратегії з урахуванням нових реалій та викликів.

Концепція розвитку сектору безпеки і оборони деталізує підходи до реформування та розвитку збройних сил, правоохоронних органів, спецслужб, інших складових сектору безпеки. Концепція визначає цілі трансформації, конкретні завдання для кожної інституції, механізми координації, показники ефективності. Імплементация Концепції вимагає значних ресурсів, політичної волі, міжнародної підтримки.

Гармонізація законодавства з міжнародними стандартами є необхідною умовою євроатлантичної інтеграції. Україна прийняла численні закони, узгоджені з практиками НАТО та ЄС, щодо оборони, національної безпеки, кібербезпеки, захисту класифікованої інформації, оборонних закупівель. Водночас залишається значна робота з імплементации цих законів, створення відповідних інституційних механізмів, підготовки кадрів.

Парламентський та громадський контроль у сфері оборони є важливою складовою демократичного врядування. Верховна Рада України через профільні комітети здійснює контроль над Збройними Силами, затверджує оборонний бюджет, приймає законодавство. Громадянське суспільство через неурядові організації, експертні центри, медіа також відіграє важливу роль у моніторингу сектору безпеки, виявленні проблем, формулюванні рекомендацій. Військовий час створює виклики для балансування між необхідною секретністю операцій та демократичною підзвітністю.

Реформування системи управління обороною спрямоване на створення ефективної, гнучкої, адаптивної структури, здатної швидко реагувати на зміни безпекового середовища. Україна перейшла від радянської моделі управління до натівської, яка передбачає чіткий розподіл відповідальності між політичним керівництвом, яке визначає цілі та забезпечує ресурси, та військовим командуванням, яке відповідає за планування та виконання операцій.

Створення об'єднаного оперативного командування, інтеграція різних видів збройних сил у єдину систему командування та управління, запровадження натівських процедур планування операцій значно підвищили ефективність Збройних Сил. Досвід війни продемонстрував необхідність подальшої децентралізації прийняття рішень, надання більшої автономії командирам на тактичному рівні, спрощення бюрократичних процедур.

Демократичний цивільний контроль над силовим сектором є фундаментальним принципом демократії, який гарантує, що збройні сили служать суспільству, а не є інструментом політичних амбіцій або державних переворотів. Україна зробила значний прогрес у встановленні цивільного контролю через призначення цивільних осіб на ключові посади у Міністерстві оборони, підзвітність військового керівництва парламенту та президенту, створення механізмів громадського контролю.

Координація діяльності різних складових сектору безпеки є складним завданням, оскільки різні відомства мають власні повноваження,

корпоративні інтереси, культури. Рада національної безпеки і оборони України є конституційним органом, який координує та контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері національної безпеки. Ефективність координації залежить від чіткого розподілу відповідальності, механізмів обміну інформацією, спільного планування, політичної підтримки на найвищому рівні.

Антикорупційні заходи в оборонній сфері є критичними для ефективного використання обмежених ресурсів та підтримки довіри суспільства. Корупція у оборонних закупівлях, привласнення коштів, зловживання посадовими повноваженнями підривають боєздатність армії та деморалізують особовий склад. Україна запровадила електронні системи публічних закупівель ProZorro, створила антикорупційні органи, посилила покарання за корупційні злочини у військовій сфері. Водночас боротьба з корупцією залишається тривалим процесом, який вимагає постійної уваги та політичної волі.

Фінансування оборони України значно зросло після 2014 року та досягло безпрецедентних рівнів під час повномасштабного вторгнення. Оборонний бюджет складає значну частку ВВП, що відповідає стандартам країн, які перебувають у стані війни. Міжнародні стандарти НАТО рекомендують витратити не менше 2% ВВП на оборону, але для України у воєнний час цей показник є значно вищим.

Оптимізація використання оборонного бюджету вимагає ефективного планування, прозорих процедур закупівель, контролю за виконанням, оцінки результативності витрат. Україна впроваджує систему оборонного планування на основі спроможностей, яка передбачає визначення необхідних військових спроможностей для виконання завдань, оцінку наявних спроможностей, визначення прогалів та пріоритизацію інвестицій для їх усунення.

Залучення міжнародної допомоги є критичним для фінансування оборони України. Сукупна військова та фінансова допомога від міжнародних партнерів з 2022 року складає сотні мільярдів доларів, без яких Україна не змогла б протистояти російській агресії. Ця допомога включає постачання озброєнь, боєприпасів, військової техніки, фінансову підтримку бюджету, гуманітарну допомогу, підготовку військових.

Залежність від міжнародної допомоги створює вразливості, оскільки обсяги та тривалість підтримки залежать від політичної волі країн-донорів, яка може змінюватися через внутрішньополітичні фактори, втому від війни, конкуруючі пріоритети. Україна повинна диверсифікувати джерела допомоги, нарощувати власні оборонні спроможності, демонструвати ефективне використання отриманих ресурсів для підтримки довіри партнерів.

Державно-приватне партнерство у оборонній сфері може стати джерелом інновацій, інвестицій, ефективності. Приватні компанії можуть швидше розробляти та впроваджувати нові технології, ефективніше управляти виробництвом, залучати приватний капітал. Україна розвиває механізми залучення приватного сектору до оборонних проєктів, включаючи виробництво безпілотників, систем зв'язку, кібербезпеки, логістики.

На основі проведеного аналізу впливу глобалізації на національну безпеку та оборону України можна сформулювати наступні стратегічні рекомендації:

Поглиблення євроатлантичної інтеграції залишається найважливішим стратегічним пріоритетом для України. Членство в НАТО є найнадійнішою гарантією безпеки в довгостроковій перспективі. Україна повинна

продовжувати імплементацію стандартів НАТО, поглиблювати оперативну сумісність, демонструвати готовність і здатність вносити вклад у колективну оборону. Паралельно необхідно активно працювати з країнами-членами Альянсу для отримання політичної підтримки членства та забезпечення проміжних гарантій безпеки до формального вступу [16].

Розвиток стратегічного партнерства з ключовими державами має доповнювати багатосторонню інтеграцію. Двосторонні відносини з США, Великою Британією, провідними країнами ЄС, Польщею, країнами Балтії, Канадою та іншими партнерами створюють міцну мережу підтримки. Україна повинна диверсифікувати партнерства, розвивати відносини з країнами Азії, Латинської Америки, Африки, які можуть стати джерелами політичної підтримки, економічної кооперації, військово-технічної співпраці (рис. 2).

Рисунок 2. «Стратегічна піраміда» як авторський підхід до підвищеної оборонної спроможності України до 2030 року

Figure 2. “Strategic Pyramid” as an author’s approach to Ukraine’s increased defense capability by 2030

*Джерело: розробка Дворянова В.

*Source: developed by Dvoryanov V.

Інвестиції в технологічну модернізацію є критичними для підтримки боєздатності у тривалій перспективі. Пріоритетами повинні бути: розвиток власного виробництва боеприпасів, безпілотних систем, ракетних технологій, засобів протиповітряної оборони; створення потужностей для ремонту та модернізації озброєнь; розбудова кіберспроможностей; інвестиції у штучний інтелект, робототехніку, передові матеріали. Міжнародна кооперація у сфері оборонних технологій, трансфер знань, локалізація виробництва повинні прискорити технологічну модернізацію.

Побудова стійкої системи національної безпеки вимагає комплексного підходу, який виходить за межі військової оборони. Енергетична безпека через диверсифікацію джерел, інвестиції у відновлювану енергетику, децентралізацію енергосистеми; продовольча безпека через підтримку

сільського господарства, створення стратегічних резервів; економічна стійкість через диверсифікацію економіки, розвиток експорту, залучення інвестицій; соціальна згуртованість через підтримку внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, постраждалих від війни; інформаційна безпека через розвиток медіаграмотності, протидію дезінформації, підтримку незалежних медіа – всі ці напрямки повинні бути інтегровані у стратегію національної безпеки.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження впливу глобалізації на національну безпеку та оборону України дозволяє сформулювати наступні ключові висновки:

1) Глобалізація створює амбівалентний вплив на національну безпеку України, одночасно генеруючи нові загрози та надаючи інструменти для їх нейтралізації через міжнародну співпрацю. Економічна взаємозалежність, технологічна революція, інформаційна глобалізація можуть бути як джерелами вразливості, так і ресурсами сили. Ефективна безпекова стратегія повинна максимізувати переваги глобалізації, мінімізуючи ризики через диверсифікацію партнерств, інвестиції у власні спроможності, розбудову резильєнтності.

2) Російська агресія проти України є проявом конфлікту між глобалізаційними та антиглобалізаційними тенденціями у міжнародних відносинах, де авторитарні режими намагаються протистояти розширенню демократичних цінностей, верховенства права, відкритих суспільств. Ця війна має значення далеко за межами України, визначаючи майбутній характер міжнародного порядку – чи буде він заснований на силі та сферах впливу, чи на принципах міжнародного права та поваги до суверенітету держав. Підтримка України міжнародним співтовариством є інвестицією у глобальну безпеку та стабільність.

3) Євroatлантична інтеграція залишається стратегічним пріоритетом для забезпечення довгострокової безпеки України, надаючи доступ до передових технологій, стандартів, колективної оборони. Шлях до членства в НАТО та ЄС є складним та тривалим, але досвід країн Центральної та Східної Європи демонструє, що це досяжна ціль за умови послідовних реформ, політичної волі, міжнародної підтримки. Україна де-факто інтегрується у системи євroatлантичної безпеки через військову кооперацію, постачання озброєнь, обмін розвідувальною інформацією, спільні операції, що створює основу для формального членства після завершення активної фази конфлікту.

4) Технологічна глобалізація трансформує характер збройних конфліктів, роблячи необхідною цифрову модернізацію Збройних Сил та розвиток спроможностей у нових доменах – кіберпросторі, космосі, інформаційній сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. United Nations. *Charter of the United Nations*. 1945. URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter>
2. Hoffman F. G. *Hybrid Warfare and Challenges*. Washington, DC : National Defense University, 2009. 24 p.
3. NATO. *The NATO Comprehensive Approach to Security*. Brussels, 2022. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52877.htm

4. Castells M. *The Rise of the Network Society*. 2nd ed. Oxford : Wiley-Blackwell, 2010. 608 p.
5. Brzezinski Z. *The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives*. New York : Basic Books, 1997. 240 p.
6. Huntington, S. P. *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York : Simon & Schuster, 1996. 368 p.
7. Nye, J. S. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York : PublicAffairs, 2004. 208 p.
8. Buzan, B., Wæver, O., de Wilde, J. *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder : Lynne Rienner Publishers, 1998. 239 p.
9. Горбулін В. П. Стратегічне планування: вирішення проблем національної безпеки : моногр. / В. П. Горбулін, А. Б. Качинський. Київ : НІСД, 2010. 288 с URL: <https://surl.li/qcielx>
10. Ліпкан В.А. Національна безпека України : навч. посіб. Кондор, 2006. 552 с.
11. Лісовий А. Енергетична безпека України: другий рік війни. *Modeling the development of the economic systems*. 2024. № 1. С. 124–129. <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-11-17>
12. Пархоменко-Кучевіл, О. Сучасні виклики національній безпеці України в умовах цифрових викликів: державно-управлінський аспект. *Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення*, 2025. № 12. С. 116–123. <https://doi.org/10.31470/2786-6246-2025-12-116-123>
13. Радченко О., Чмир Я. Гібридна війна як ключова загроза національному суверенітету України. *Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2022. № 3. С. 100-108. <https://doi.org/10.32851/tnv-pub.2021.3.14>
14. Rid T. *Cyber War Will Not Take Place*. London: Hurst & Co., 2013. 256 p. <https://doi.org/10.1080/01402390.2011.608939>
15. NATO. *Strategic Concept 2022*. Brussels, 2022. URL: <https://surl.li/yvmamd>
16. Galeotti, M. *The Weaponization of Everything: A Field Guide to the New Way of War*. New Haven: Yale University Press, 2022. 224 p.
17. Greenberg, A. *Sandworm: A New Era of Cyberwar and the Hunt for the Kremlin's Most Dangerous Hackers*. New York: Doubleday, 2019. 320 p. <https://doi.org/10.1080/1097198X.2021.1914503>
18. Стратегія національної безпеки України : Указ Президента України від 14 вересня 2020 р. № 364/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/392/2020>
19. Budapest Memorandum on Security Assurances. 1994. URL: <https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=0800000280401fbb/>
20. Kaldor, M. *New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era*. 4th ed. Cambridge: Polity Press, 2018. 280 p. <https://www.sup.org/books/politics/new-and-old-wars>
21. Keohane, R. O., Nye, J. S. *Power and Interdependence*. 5th ed. New York: Pearson, 2012. 304 p. URL: <https://surl.li/ufvpxw>
22. Waltz, K. N. *Theory of International Politics*. Reading, MA: Addison-Wesley, 1979. 251 p. <https://academic.oup.com/psq/article/95/1/136/7144556>
23. Slaughter, A.-M. *A New World Order*. Princeton: Princeton University Press, 2004. 264 p. <https://doi.org/10.1007/s11615-005-0335-5>
24. NATO-Ukraine Charter on a Distinctive Partnership. Madrid, 1997. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_25457.htm
25. Wendt, A. *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999. 429 p. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511612183>
26. Mearsheimer, J. J. *The Tragedy of Great Power Politics*. Updated ed. New York: W.W. Norton, 2014. 576 p.
27. European Commission. *European Peace Facility: Supporting Ukraine*. 2024. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/european-peace-facility/>

Конфлікт інтересів.

Автори заявляють, що конфлікту інтересів щодо публікації цього рукопису немає.

Стаття надійшла до редакції 15.10.2025 р.

Стаття рекомендована до друку 21.11.2025 р.

Опубліковано 30.12.2025 р.

Orlov Alexander Valentinovsch,

Doctor of Science in Public Administration, Professor,

Professor, of Public Policy Chair,

*Education and Research Institute of Public Administration, V. N. Karazin Kharkiv National University,
4, Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine*

e-mail: avorlovav@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-8995-7383>

Dvorianov Viktor Petrovych,

post-graduate student of Public Policy Chair,

*Education and Research Institute of Public Administration, V. N. Karazin Kharkiv National University,
4, Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine*

e-mail: victordvorianov1977@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-6705-6549>

IMPACT OF GLOBALIZATION ON THE NATIONAL SECURITY OF UKRAINE

Abstract. The article provides a comprehensive systemic analysis of the impact of multi-dimensional globalization processes on the national security and defence architecture of Ukraine amidst the existential confrontation with Russian armed aggression and tectonic shifts in the global geopolitical order. Utilizing a structural-functional approach, the author conceptualizes the Russia-Ukraine war not merely as a regional dispute, but as an acute phase of a global value-based conflict between the democratic world and authoritarian revisionism. The study demonstrates that globalization acts as an ambivalent factor for Ukraine: on one hand, it generates unprecedented challenges — such as the erosion of traditional sovereignty, trans-nationalization of threats, critical infrastructure vulnerability, and hybrid cyber-informational attacks — while on the other, it provides critical resources for national resilience, including international solidarity, global sanction mechanisms, and access to space intelligence and high-precision technologies. Special attention is paid to the transformation of warfare under the Fourth Industrial Revolution, where cyberspace, artificial intelligence, and robotic systems become decisive factors in achieving asymmetric advantages over a numerically superior adversary. Having critically re-evaluated the efficiency of existing global security institutions (UN, OSCE) and stating their institutional dysfunctionality in the face of hybrid aggression by a nuclear state, the author scientifically substantiates the lack of alternatives to deepened Euro-Atlantic integration (NATO, EU) as the sole effective guarantee for preserving Ukrainian statehood. Based on the analysis of identified “security paradoxes”, the article proposes a strategic model of the “Défense Capability Formula”, advocating a shift from reactive defence to proactive subjectivity building through the synergy of technological modernization of the national defence industry, energy decentralization, and a resilient national security culture capable of effectively countering cognitive influences. Ultimately, the research argues that Ukraine’s experience in adapting to global challenges offers a universal framework for reforming the international security system and developing new protocols for countering hybrid threats in the 21st century.

Keywords: *globalization, national security, defence, hybrid warfare, NATO, cybersecurity, defence industry, strategic resilience.*

REFERENCES

1. United Nations. (1945). Charter of the United Nations. URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter>
2. Hoffman, F.G. (2009). Hybrid Warfare and Challenges. National Defense University. 24 p.
3. NATO. (2022). The NATO Comprehensive Approach to Security. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52877.htm
4. Castells, M. (2010). The Rise of the Network Society (2nd ed.). Wiley-Blackwell. 608 p.
5. Brzezinski, Z. (1997). The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives. Basic Books. 240 p.
6. Huntington, S.P. (1996). The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. Simon & Schuster. 368 p.
7. Nye, J.S. (2004). Soft Power: The Means to Success in World Politics. PublicAffairs. 208 p.
8. Buzan, B., Wæver, O., & de Wilde, J. (1998). Security: A New Framework for Analysis.

Lynne Rienner Publishers. 239 p.

9. Horbulin, V.P., & Kachynskiy, A.B. (2010). Strategic planning: solving national security problems. *NISD*. 288 p. URL: <https://surl.li/qciex> [in Ukrainian].

10. Lipkan, V.A. (2006). National security of Ukraine. *Kondor*. 552 p. [in Ukrainian].

11. Lisovyi, A. (2024). Energy security of Ukraine: the second year of war. *Modeling the development of the economic systems, (1)*, 124–129. <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-11-17> [in Ukrainian].

12. Parkhomenko-Kutsevil, O. (2025). Modern challenges to Ukraine's national security in the context of digital challenges: public administration aspect. *Publichne upravlinnia: kontseptsii, paradyhma, rozvytok, udoskonalennia, (12)*, 116–123. <https://doi.org/10.31470/2786-6246-2025-12-116-123> [in Ukrainian].

13. Radchenko, O., & Chmyr, Ya. (2022). Hybrid war as a key threat to Ukraine's national sovereignty. *Tavriyskiy naukoviy visnyk. Seriya: Publichne upravlinnia ta administruvannia, No 3*, 100–108. <https://doi.org/10.32851/tnv-pub.2021.3.14> [in Ukrainian].

14. Rid, T. (2013). *Cyber War Will Not Take Place*. Hurst & Co. 256 p. <https://doi.org/10.1080/01402390.2011.608939> <https://surl.it/erfebW>

15. NATO. (2022). *Strategic Concept 2022*. URL: <https://surl.li/yvmamd>

16. Galeotti, M. (2022). *The Weaponization of Everything: A Field Guide to the New Way of War*. Yale University Press. 224 p.

17. Greenberg, A. (2019). *Sandworm: A New Era of Cyberwar and the Hunt for the Kremlin's Most Dangerous Hackers*. Doubleday. 320 p. <https://doi.org/10.1080/1097198X.2021.1914503>

18. President of Ukraine. (2020). *National Security Strategy of Ukraine: Decree No 364/2020 of September 14, 2020*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/392/2020> [in Ukrainian].

19. *Budapest Memorandum on Security Assurances*. (1994). <https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=0800000280401fbb/>

20. Kaldor, M. (2018). *New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era* (4th ed.). Polity Press. 280 p. URL: <https://www.sup.org/books/politics/new-and-old-wars>

21. Keohane, R.O., & Nye, J.S. (2012). *Power and Interdependence* (5th ed.). Pearson. 304 p. URL: <https://surl.li/ufvpwx>

22. Waltz, K.N. (1979). *Theory of International Politics*. Addison-Wesley. 251 p. URL: <https://academic.oup.com/psq/article/95/1/136/7144556>

23. Slaughter, A.-M. (2004). *A New World Order*. Princeton University Press. 264 p. <https://doi.org/10.1007/s11615-005-0335-5>

24. NATO. (1997). *NATO-Ukraine Charter on a Distinctive Partnership*. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_25457.htm

25. Wendt, A. (1999). *Social Theory of International Politics*. Cambridge University Press. 429 p. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511612183>

26. Mearsheimer, J.J. (2014). *The Tragedy of Great Power Politics* (Updated ed.). W.W. Norton. 576 p.

27. European Commission. (2024). *European Peace Facility: Supporting Ukraine*. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/european-peace-facility/>

Conflict of interest.

The authors declare that there is no conflict of interest regarding the publication of this manuscript.

The article was received by the editors 15.10.2025.

The article is recommended for printing 21.11.2025.

Published 30.12.2025.